

ДЕРЕВНО-ЧАГАРНИКОВІ ВИДИ ОЗДОРОВЧО-СПОРТИВНОГО ТАБОРУ "ЛІСОТЕХНІК"

Наведена історія будівництва і розвитку оздоровчо-спортивного табору "Лісотехнік". Наводиться характеристика клімату, ґрунту, рослинності. Визначено видовий склад дерев і чагарників. Усього нараховується 56 таксонів, з них 40 інтродуцентів. Запропоновано розширити асортимент дендрофлори для фітомеліорації території табору.

Yu.A. Melnyk – USUFWT

Trees and shrubs of sports camp "Lisotekhnik"

In the given article is directed history of construction and development of sports camp "Lisotekhnik". The characteristic of a climate, soils, vegetation is directed in this paper. The specific composition of trees and bushes is defined. In total is included 56 species, from them 40 introducentes. Dendrological list for fitomelioration of territory of camp is offered to expand.

Історична довідка. Ділянка для будівництва оздоровчо-спортивного табору (ОСТ) "Лісотехнік" була відведена згідно з рішенням Виконкому Миколаївської Ради депутатів трудящих від 21 квітня 1962 р. за №344. Виконком обласної Ради депутатів трудящих, розглянувши пропозицію Тилігуло-Березанського райвиконкому за згодою дирекції радгоспу "Примор'я" виділив у постійне користування Львівському лісотехнічному інституту (ЛЛТІ) 4 га землі. Вона була вилучена з вигінно-пасовищного фонду радгоспу "Примор'я".

Листом за №1683 від 7 травня 1962 р. ректора ЛЛТІ п. Яцюка А.І. було надіслано прохання в Міністерство вищої і середньої освіти УРСР про можливість будівництва студентського оздоровчо-спортивного табору на морському узбережжі. Відповідь надійшла 3 липня 1962 р. за підписом міністра п. Ю. Даденкова, в якій було зазначено, що Міністерство будівництва табору дозволяє за рахунок коштів, які має інститут на розширення матеріально-технічної бази. Необхідним було також подати на затвердження в Міністерство завдання на проектування табору разом із архітектурно-планувальним завданням.

Забудова ділянки була виконана відповідно з архітектурно-планувальним завданням, яке видав Миколаївський обласний відділ будівництва та архітектури за №450 від 16 травня 1962 р. Генеральний план було узгоджено з облвідділом будівництва та архітектури 30 травня 1962 р. (лист №503).

Згідно з генеральним планом оздоровчо-спортивний табір "Лісотехнік" знаходиться на відстані близько одного кілометра на схід від с.Рибаківка Березанського району Миколаївської області та близько 300 м від берега моря.

Район розташування табору знаходиться у степовій зоні України Причорноморської берегової рівнини (Б.І.Логінов, 1956). Клімат району характеризується такими показниками: середньорічна температура повітря +9,5 °С; середньомісячна температура січня – -3,3 °С (макс. – +10,2 °С, мін. – -29,3 °С); середньомісячна температура червня – +22,6 °С (макс. – +38,2 °С, мін. – +7,1 °С). Річна кількість опадів становить 350 мм. Основна кількість опадів припадає на літні місяці (до 3/4 від загальної кількості); до 20 відсотків випадає у вигляді снігу. Тривалість вегетаційного періоду становить 225 днів. Зима в основному помірно волога, але сувора; весна коротка, сонячна, порівняно суха; літо жарке і, не дивлячись на опади (часто зі зли-

вами), сухе; осінь коротка, тепліша від весни. Для цього району характерні часті посухи, суховії, пилові бурі. Ґрунти типові південні малогумусні чорноземи. У межах території табору перемішані внаслідок будівельних робіт з включеннями сміття. Верхній шар внаслідок рекультивациі має потужність 25 см. У цілому ґрунти придатні для росту деревно-чагарникових видів.

За лісгосподарським районуванням територія ОСТ "Лісотехнік" розташована в рівнинній лісгосподарській області Південного сухого (безлісного) Степу Причорноморсько-Приазовського південностепового округу Правобережно-Причорноморського з типчаково-ковиловими степами, солонцевими заплавами луками і рослинністю вапнякових оголень району (С.А. Генсірук, 1981). Згідно з комплексним лісгосподарським районуванням водночас із здійсненням заходів для запобігання ерозійним явищам, у цьому регіоні необхідно збільшити рекреаційні ресурси з метою створення умов для відпочинку населення. Сприятливі кліматичні умови, близькість Чорного моря дає змогу створити мережу курортів, місць відпочинку і туристичних баз (С.А. Генсірук, 1992).

За геоботанічним районуванням, Степова зона України і територія розташування табору віднесені до Східноєвропейської (понтичної) провінції, Азовської підпровінції (Є.М. Лавренко, 1947).

Аналіз корінної степової рослинності регіону дуже ускладнений, оскільки вона сильно порушена і майже не збереглася, тому у своїх дослідженнях ми опирались лише на насадження штучного походження. Типологію штучних лісів степової зони детально опрацював А.Л. Бельгард на основі лісової типології П.С. Погребняка і запропонував типи лісових культур, видовий склад дерев і чагарників для створення насаджень.

На приморських терасах на супіскових і суглинкових ґрунтах пропонуються такі види, як ялівець віргінський, дуб звичайний, клени татарський і польовий, скумпія звичайна, карагана деревовидна, кизил чоловічий, а на пісках – сосна кримська. Як бачимо, асортимент досить обмежений.

На основі матеріалів з вивчення росту та розвитку деревних видів у Степу Пятницький С.С. (1955) зазначав, що рослини у даних умовах раніше переходять до репродукції. У перші роки характерним для них є інтенсивний приріст, а з віком спостерігається спад продуктивності камбію, що призводить до прискорення настання природної та відновлюваної стиглості.

Тому, при проведенні робіт з озеленення території табору, завданням було випробувати широкий асортимент дерев і чагарників, провести дослідження росту і розвитку рослин, дати пропозиції з впровадження їх на суміжних ділянках узбережжя.

Озеленення території табору розпочалось одночасно з будівництвом будівель і споруд. Основний асортимент садивного матеріалу було вирощено в розсадниках Івано-Франківського учбово-дослідного лісгоспу ЛЛТІ (Львівська обл.), решта – в ботанічних і лісгосподарських установах Одеської та Миколаївської областей. Садивний матеріал був завезений у район розташування табору у вигляді крупномірних саджанців. Посадку здійснювали студенти під керівництвом викладачів і спеціалістів ВУЗу. Періодично проводили доповнення та заміни видів, що не прижились.

Нами протягом трьох років проведено дослідження насаджень, у т.ч. визначено видовий склад деревно-чагарникових рослин оздоровчо-спортивного табору "Лісотехнік", їх таксономічну приналежність, географічне походження та сучасний стан. Загальна кількість таксонів становить 52 види, два гібриди і дві форми. Дерев із цієї кількості 38, а чагарників – 18, які систематично відносять до 25 родин і 44 родів. Із них інтродукованих 40 видів, решта – автохтонні. За географічним походженням і флористичним районуванням переважна більшість рослин походить із Середземноморської (23), Ірано-Туранської (13), Північно-Американської (12) флористичних областей, незначна – з Східноазійської (3) і Циркумбореальної (5). Даний список не претендує на повноту, а наші дослідження будуть продовжуватись.

Табл. Видовий склад деревно-чагарникових рослин оздоровчо-спортивного табору "Лісотехнік"

Соснові – Pinaceae	
Сосна звичайна	<i>Pinus sylvestris</i> L.
С. кримська	<i>P. pallasiana</i> D. Don.
Кипарисові – Cupressaceae	
Туя східна ф. колоноподібна	<i>Thuja orientalis</i> 'Fastigiata'
Барбарисові – Berberidaceae	
Магонія падуболиста	<i>Mahonia aquifolium</i> Nutt.
Букові – Fagaceae	
Дуб звичайний	<i>Quercus robur</i> L.
Д. червоний	<i>Q. rubra</i> Du Roi
Березові – Betulaceae	
Береза повисла	<i>Betula pendula</i> Roth.
Горіхові – Juglandaceae	
Горіх грецький	<i>Juglans regia</i> L.
Тамариксові – Tamaricaceae	
Тамарикс галузистий	<i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.
Вербові – Salicaceae	
Верба біла ф. плакуча	<i>Salix alba</i> 'Pendula'
Тополь біла	<i>Populus alba</i> L.
Т. Болле	<i>P. bolleana</i> Lauche.
Липові – Tiliaceae	
Липа амурська	<i>Tilia amurensis</i> L.
Л. повстиста	<i>T. tomentosa</i> Moench.
Мальвові – Malvaceae	
Гібіск сірійський	<i>Hibiscus syriacus</i> L.
В'язові – Ulmaceae	
В'яз гладкий	<i>Ulmus laevis</i> Pall.
В. граболистий, берест	<i>U. carpiniifolia</i> Gled.
В. перистогіллястий	<i>U. pinnato-ramosa</i> Dieck.
Каркас південний	<i>Celtis australis</i> M.B.
Логанієві – Loganiaceae	
Будлея Давида	<i>Buddleia Davidii</i> Franch.
Агрусіві – Grossulariaceae	
Смородина золотиста	<i>Ribes aureum</i> Pursch.
Шовковицеві – Moraceae	
Шовковиця біла	<i>Morus alba</i> L.
Ш. чорна	<i>M. nigra</i> L.

Табл. (продовження). Видовий склад деревно-чагарникових рослин оздоровчо-спортивного табору "Лісотехнік"

Розові – Rosaceae	
Абрикоса звичайна	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.
Глід одноматочковий	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.
Горобина звичайна	<i>Sorbus aucuparia</i> L.
Груша звичайна	<i>Pyrus communis</i> L.
Вишня звичайна	<i>Cerasus vulgaris</i> Mill.
В. пташина, черешня	<i>C. avium</i> Moench.
Пухироплідник калинолистий	<i>Physocarpus opulifolius</i> Maxim.
Слива розлога, алича	<i>P. divaricata</i> Ledeb.
Спірея Вангутта	<i>Spiraea vanhouttei</i> L.
С. середня	<i>S. media</i> Schidt
Шипшина зморшкувата	<i>Rosa rugosa</i> Thunb.
Ш. собача	<i>R. canina</i> L.
Бобові – Fabaceae	
Аморфа кушова	<i>Amorpha fruticosa</i> L.
Віничник прутувидний	<i>Spartium junceum</i> L.
Гледичія трьохколючкова	<i>Gleditschia triacanthos</i> L.
Карагана деревовидна	<i>Caragana arborescens</i> Lam.
Робінія псевдоакація	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.
Церцис європейський	<i>Cercis siliquastrum</i> L.
Кленові – Aceraceae	
Клен гостролистий	<i>Acer platanoides</i> L.
К. польовий	<i>A. campestre</i> L.
К. татарський	<i>A. tataricum</i> L.
К. ясенелистий	<i>A. negundo</i> L.
Гіркокаштанові – Hippocastanaceae	
Гіркокаштан звичайний	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.
Симарубові – Simarubaceae	
Айлант найвищий	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swinge
Сумахові – Anacardiaceae	
Скумпія звичайна	<i>Cotinus coggigia</i> Scop.
Сумах пухнастий	<i>Rhus typhina</i> L.
Маслинові – Elaeagnaceae	
Маслинка вузьколиста	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.
Обліпіха крушиновидна	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.
Гортензіїві – Hydrangeaceae	
Садовий жасмин звичайний	<i>Philadelphus coronarius</i> L.
Кизиліві – Cornaceae	
Кизил чоловічий	<i>Cornus mas</i> L.
Свидина біла	<i>Swida alba</i> (L.) Opiz.
С. криваво-червона	<i>S. sanguinea</i> (L.) Opiz.
Маслинові – Oleaceae	
Бірючина звичайна	<i>Ligustrum vulgare</i> L.
Бузок звичайний	<i>Syringa vulgaris</i> L.
Бігніонієві – Bignoniaceae	
Катальпа прекрасна	<i>Catalpa speciosa</i> Ward.

Із часу заснування та після наступних доповнень видового складу деревних рослин табору пройшов значний період часу. Одні види й окремі екземпляри

сформували нормальні крони, інші ними пригнічені, а деякі загинули. Візуальне обстеження показало, що добре прижились і розвиваються такі види дерев як сосна кримська, туя східна, тополі біла та Болле, в'яз перисто-гіллястий, шовковиця чорна, черешня, робінія псевдоакація, клени гостролистий і польовий, маслинка вузьколиста, катальпа прекрасна, айлант найвищий і кушів – магонія падуболиста, тамарикс галузистий, гібіск сірійський, спіреї Вангутта та середня, шипшина собача, скумпія звичайна, сумах пухнастий, бірючина звичайна та бузок звичайний.

З метою проведення реконструкції існуючих насаджень для збереження та збагачення видового складу табору "Лісотехнік", необхідно провести їх повну інвентаризацію. В умовах Степу це важливо ще й тому, що деревні та чагарникові види утворюють штучні фітоценози, які формують специфічні умови середовища, сприяють ефективному відпочинку та відновленню здоров'я студентів, працівників університету.

Література

1. Генсірук С.А. Регіональне природокористування: Навч. посібник. – Львів: Світ, 1992. – 336 с.
2. Лавренко Е.М. Евразийская степная область// Геоботаническое районирование СССР. – М.: Изд-во АН СССР, 1947. – С. 167-198.
3. Логгинов Б.И. Агроресомелиоративное районирование УССР// Научн. тр. НИИЛХ. – Вып. XVIII. – 1956. – С. 123-134.
4. Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
5. Пятницький С.С. Жизнестойкость, долговечность и возобновляемость лесных насаждений у степи// Зап. Харк. с.-х. ин-та. – 1955, т.10. – С. 89-96.

УДК 630*076.5

М.Я. Муzyка – Природний заповідник "Медобори",
с.мт. Гримайлів

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІНУ ПОРІД У СВІЖІЙ ГРАБОВІЙ ДІБРОВІ

На прикладі природного заповідника "Медобори" розглядаються особливості та напрямки зміни порід в умовах заповідності – на етапі переходу від виробничої лісгосподарської діяльності до заповідного режиму. Зроблено висновок про необхідність заходів щодо попередження зміни порід і формування корінних для свіжої грабової діброви деревостанів.

М. Ya. Muzyka – Natural reserve "Medobory", Hrymailiv

About questions of species changes in fresh hornbeam oakery

On example of natural reserve "Medobory" peculiarities and directions of species changes under conditions of protections – on tile stage of transition from production forestry activities to protected mode have been considered. A conclusion has been made about necessity of taking measures for prevention of species changes and me formation of native for fresh hornbeam oakery.

Ліс – явище динамічне, з різних причин у ньому постійно відбуваються зміни: добові, сезонні, багаторічні. Протягом певного часу змінюються структура і склад деревостану, трансформації зазнають інші компоненти лісу [1-3 та ін.]. Серед факторів, що викликають зміни поряд з факторами кліматичними та біологічними, помітне місце посідає діяльність людини – осмислена і несвідома, пряма і опосередкована. При заповідуванні території прямі втручання людини у життя лі-

су трансформуються відповідно до завдань заповідника. Складнішою виявляється проблема наслідків попередньої господарської діяльності у ракурсі її післядії.

Зміни бувають катастрофічні, раптові (при вітровалах, пожежах, зсувах, суцільних рубаннях тощо) і сукцесійні, послідовні, такі, що не порушують у конкретний період природної рівноваги рослинного угруповання. Сукцесійні зміни характеризуються специфічними стадіями і фазами, зміною одного фітоценозу іншим. Підсумком сукцесії стає клімаксове угруповання, яке набуває певної збалансованості з середовищем і здатне невизначено довго існувати, підтримуючи у ході малого біологічного кругообігу родючість ґрунту і самовідновлюючись.

У лісовій екосистемі під впливом природних і антропогенних чинників змінюються температурний і світловий режими, водно-фізичні та агрохімічні властивості ґрунту. Це веде до змін у складі, структурі фітоценозу, впливає на його поширення. Характер взаємовідносин між компонентами є однією з причин зміни (сукцесії) фітоценозу – внаслідок життєдіяльності рослин та інших організмів, що входять до складу біоценозу, змінюється середовище; створюються у зв'язку з цим умови, сприятливі для одних видів і несприятливі (пригнічуючі) для інших [4].

З прижиттєвими та посмертними виділеннями основних лісоутворюючих порід у ґрунт надходить велика кількість фізіологічно активних речовин, що стають одним з факторів регуляції внутривидових та міжвидових взаємовідносин у лісових фітоценозах. При цьому спостерігається видова специфічність дії екземаболітів: на ріст потомства виду (породи), що їх продукує, вони можуть впливати негативно, ріст інших деревних порід стимулювати. Інтенсивність впливу залежить також від кількісної участі породи у складі насаджень [8].

Природний заповідник "Медобори" розташований у західній частині Лісостепової зони, у межах Західного Поділля [6]. Виразно домінуючий тип лісорослинних умов тут – свіжий груд (табл. 1) [12].

Табл. 1. Типологічна структура лісових земель

Гігروتони	Трофотони		
	Площа, га		
	субори	сугрудки	груды
1	2	3	4
Сухі	8.2	892	440.9
Свіжі		342.1	6391.5
Вологі			26912
Сирі			48.5
Всього: га	8.2	431.3	9572.1
%	0.1	4.3	95.6

Покрито лісом 9734.9 га (93.1 %) площі заповідника. Головна лісоутворююча порода – дуб звичайний, його насадження займають 4691.3 га, тобто 48.2 % покритих лісом земель. Інші лісоутворюючі породи: граб звичайний – 1678.8 га (17.2 %); ясен звичайний – 1180.0 га (12.1 %); береза, осика, липа та ін. – 2184.8 га (22.5 %). Корінними на території заповідника є дубово-грабові, грабово-дубові, дубово-грабово-ясеневі, дубово-букові деревостани. Збереглися вони фрагментарно.

Похідні деревостани досить різноманітні і займають переважну частину лісових площ. Це – змішані насінні та порослеві асоціації з перевагою граба, ясена,